

Стаття надійшла до редакції 09.10.2017
Перевірено на плагіат 10.10.2017 р.
унікальність – 97.08%

УДК 81-13

КОГНІТИВНА ОРГАНІЗАЦІЯ КОНЦЕПТОСФЕРИ МОВНЕ ПИТАННЯ В УКРАЇНІ (НА МАТЕРІАЛІ ЧИТАЦЬКИХ КОМЕНТАРІВ)

Клименко Лада Вікторівна, ledak@i.ua

к.філол.н.

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Науковий співробітник Інституту філології*

У статті представлено результати дослідження особливостей організації концептосфери МОВНЕ ПИТАННЯ В УКРАЇНІ на матеріалі читачьких коментарів до інтерв'ю Сергія Жадана, опублікованого у журналі «Новое Время». Визначено, що тексти коментарів у дискурсі громадськості спрямовані на висловлення власної інтерпретації події й поданої про неї інформації і прагматично орієнтовані на викликання перлокутивного ефекту. В ході дискурсивно-когнітивного аналізу було відібрано та співставлено асоціативно-когнітивні ознаки і базові смисли з урахуванням частотності їхньої актуалізації у загальному контексті медіатвору, що дозволило зробити спробу когнітивного моделювання досліджуваної концептосфери. Виділено ядро концептосфери – концепт МОВА, з яким решта концептів пов'язані асоціативно-когнітивними зв'язками. Основними областями концептуалізації визначено: аксіологічну, ідеологічну та етноспецифічну. Когнітивні ознаки оцінного характеру проявляються на основі опозиції Свій-Чужий у кореляції з концептами УКРАЇНСЬКА МОВА, РОСІЙСЬКА МОВА. Ідеологічна область концептосфери сформована концептами МОВНА ПОЛІТИКА і МОВНИЙ ЗАКОН. Через семантичну опозицію вводяться до дискурсу концепти РУСИФІКАЦІЯ та УКРАЇНІЗІЦІЯ, які містять когнітивні етнокомпоненти. Етномаркованість концептосфери МОВНЕ ПИТАННЯ В УКРАЇНІ наскрізно простежується у коментарях в апелюванні авторів до таких культурно релевантних явищ, як ментальність, національна ідентичність.

Ключові слова: *концепт; концептосфера; когнітивне моделювання; когнітивна ознака; дискурс громадськості; медіатвір; читачький коментар; інтерактивний контекст.*

*Актуальні проблеми мовознавства
© Клименко Л. В., ledak@i.ua*

Когнітивна організація концептосфери МОВНЕ ПИТАННЯ В УКРАЇНІ (на матеріалі читачьких коментарів) (Українською)

КОГНИТИВНАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ КОНЦЕПТОСФЕРЫ ЯЗЫКОВОЙ ВОПРОС В УКРАИНЕ (НА МАТЕРИАЛЕ ЧИТАТЕЛЬСКИХ КОММЕНТАРИЕВ)

Клименко Л. В., ledak@i.ua

к.филол.н.

*Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко
Научный сотрудник Института филологии*

В статье представлены результаты исследования особенностей организации концептосферы ЯЗЫКОВОЙ ВОПРОС В УКРАИНЕ на материале читательских комментариев к интервью. Сергея Жадана, опубликованного в журнале «Новое время». Сделан вывод о том, что тексты комментариев в дискурсе общественности нацелены на выражение собственной интерпретации события и информации о нем, прагматически ориентированы на достижение перлокутивного эффекта. В процессе когнитивно-дискурсивного анализа медиапроизведения были отобраны и сопоставлены ассоциативно-когнитивные признаки и базовые смыслы с учетом частотности их актуализации в общем контексте медиапроизведения, что позволило предпринять попытку когнитивного моделирования исследуемой концептосферы. Было выделено ядро концептосферы – концепт ЯЗЫК, с которым другие концепты связаны ассоциативно-когнитивными связями, а также основные области концептуализации: идеологическую, аксиологическую и этноспецифическую. Когнитивные признаки оценочного характера проявляются в рамках оппозиции Свой-Чужой в корреляции с концептами УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК, РУССКИЙ ЯЗЫК. Идеологическая область концептосферы сформирована концептами ЯЗЫКОВАЯ ПОЛИТИКА и ЗАКОН О ЯЗЫКЕ. Через семантическую оппозицию в дискурс вводятся концепты РУСИФИКАЦИЯ и УКРАИНИЗАЦИЯ с выраженными оценочными этнокомпонентами. Этномаркированность концептосферы ЯЗЫКОВОЙ ВОПРОС В УКРАИНЕ сквозным образом прослеживается в комментариях через апеллирование авторов к таким культурно релевантным явлениям, как ментальность, национальная идентичность.

Ключевые слова: *концепт; концептосфера; когнитивное моделирование; когнитивный признак; дискурс общественности; медиапроизведение; читательский комментарий; интерактивный контекст.*

Cognitive Organization of the Conceptosphere LANGUAGE ISSUE IN UKRAINE (upon reader's feedbacks)

Klymenko L. V., ledak@i.ua

PhD.

Taras Shevchenko National University of Kyiv,

Research worker

The article represents the results of the conceptosphere LANGUAGE ISSUE IN THE UKRAINE cognitive organization analysis based on the reader's feedbacks on Serhiy Zhadan's interview in the periodical "Novoye Vremya". It was outlined that the reader's feedback in the public discourse is focused on the personal event vision and the individual interpretation of the relevant information in the interactive context. The feedback's texts are pragmatically oriented to generate a perlocutive effect. In the cognitive-discursive analysis the associative-cognitive features and basic senses have been selected from the discourse and juxtaposed taking into consideration its actualization's frequency in the full-text media product. It has allowed attempting the conceptosphere's cognitive modeling. The concept LANGUAGE has been defined as the core of the conceptosphere, which links other concepts with associative-cognitive bonds. The ideological, axiological and ethnospecific conceptualization areas have been determined. Evaluative cognitive signs are revealed in Native-Foreign opposition in correlation with the concepts RUSSIAN LANGUAGE, UKRAINIAN LANGUAGE. The ideological area of the conceptosphere is formed by the concepts LANGUAGE POLICY and LAW ON LANGUAGE. Concepts RUSIFICATION and UKRAINIANISM function within the discourse as a semantic ethno-components opposition. The conceptosphere LANGUAGE ISSUE IN UKRAINE ethnospecificity can be traced in the comments as the authors' appeal to such culturally relevant phenomena as mentality and national identity.

Key words: *concept, conceptosphere, cognitive modeling; cognitive sign; public discourse; media product; reader's feedback; interactive context.*

Лінгвістична парадигма останніх десятиліть відчуває стрімке пожвавлення досліджень когнітивного спрямування, що передбачає науковий підхід до дослідження мови як різновиду пізнавальної діяльності. Когнітивні механізми та структури людської свідомості дедалі частіше вивчаються крізь призму мовних явищ. Певна кількість розробок, що виконуються у руслі когнітивної семантики, пов'язані з розбудовою багаторівневої теорії значення слова.

Моделювання – один з основних **методів** семантичних досліджень у межах когнітивної лінгвістики [Поляков 2004; Fauconnier 1994]. Об'єктами когнітивного моделювання можуть виступати різні види структурованого знання від окремих понять, що складають термінологічну базу когнітивістики (концепт, фрейм) до концептосфер і картин світу. Тоді як поняття моделі у

Актуальні проблеми мовознавства

© *Клименко Л. В., ledak@i.ua*

Когнітивна організація концептосфери МОВНЕ ПИТАННЯ В УКРАЇНІ (на матеріалі читачьких коментарів) (Українською)

точних науках характеризується конкретністю, в гуманітарних науках воно означає абстрактну схему певного явища або фрагмента дійсності. Унікальність методу когнітивного моделювання в сфері гуманітарного знання, на відміну від точних наук, полягає в тому, що внаслідок безперервної актуалізації концептуальних знань і безперервності мисленнєвого процесу його результат не може бути представлений у вигляді чіткої структури.

Про актуальну для сучасної лінгвістики проблему моделювання мовної реальності пише К. І. Белоусов. Під моделлю він розуміє «таку подумки уявлену або матеріально реалізовану систему, яка відображуючи і відтворюючи об'єкт дослідження, спроможна його замінювати таким чином, що її вивчення дає нам нову інформацію про цей об'єкт» [Белоусов 2010]. Дослідницький потенціал цієї теорії вдається досить привабливим для аналізу когнітивної організації тематичних концептосфер (під терміном концептосфера за Д. С. Ліхачовим розуміємо «складну за типами і структурі сукупність концептів» [Лихачёв 1993: 3-9]) шляхом вивчення смислового наповнення висловлень, дослідження семантико-структурної організації дискурсу як інструменту доступу до змісту концептів, як засобу їхнього моделювання від семантики мови до концептосфери.

Зважаючи на зріст ролі і впливу ЗМІ на формування картини світу, особливим матеріалом для моделювання тематичних концептосфер вважаємо новітні типи медійного дискурсу, засновані на гіпертекстовій організації комунікації. Розвиток мультимедійних систем призвів до появи особливого підтипу суспільного дискурсу – дискурсу громадськості, який є дзеркалом процесів, що відбуваються у суспільстві, відбитком зміни його ціннісних пріоритетів та появи нових концептів, які реалізуються за допомогою мовних засобів. Дискурс громадськості визначають як «своєрідний полілог з ознаками монологічності і діалогічності, який є сучасним видом медійної електронної комунікації в текстовому форматі, спрямований на обговорення значущих для даного суспільства у певний проміжок часу проблем і пошук соціально й особистісно значущих рішень» [Гималетдинова 2012: 30-34]. Його інтенціональну базу становить бажання активного вираження своєї соціальної позиції. Дискурс громадськості включає в себе широкий спектр жанрових форм суспільної реакції: блоги, листи до редакції та ін., а з появою мережових видань починає широко використовуватися нова жанрова форма – **читацький коментар**. Читач отримує можливість миттєвого коментування матеріалу статей, висловлюючи свою думку стосовно того чи іншого явища або події як на основі прочитаного матеріалу, так і виходячи з власного попереднього досвіду, тим самим активно продукуючи подальше створення мадіатвору. «Новий» автор формулює експліцитні асертивні висловлювання, котрі тією чи іншою мірою відмічені аксіологічною модальністю, або ж звертається й до

імпліцитної форми асерції, яку можна назвати непрямомою» [Диалектика текста 1999: 74, 75]. Авторський текст і читацькі коментарі в мережевому повідомленні «поєднуються в єдиний текстовий простір, заповнений актуальною та концептуальною інформацією» [Баженова 2014: 128].

Таким текстовим гіперпростором, що містить концептуальну інформацією (**матеріалом** дослідження) було обрано інтерв'ю Сергія Жадана, опубліковане в журналі «Новое время», і читацькі коментарі до нього (www.nv.ua, Жадан, №4, 2017). **Метою** дослідження було з'ясування когнітивної специфіки і смислового наповнення тематичної концептосфери **МОВНЕ ПИТАННЯ В УКРАЇНІ (об'єкта цієї розвідки)** на основі аналізу лексико-семантичної реалізації її концептів.

В ході дискурсивно-когнітивного аналізу цього медіатору було застосовано підхід, при якому первинним для дослідження був не концепт, а дискурс, як сфера його побутування. **Предметом** дослідження виступили вербальні засоби – лексичні одиниці, невербальні засоби – графічні, зображальні, а також дискурсні механізми смислового наповнення висловлень читацьких коментарів, їхня понятійна, оцінна та змістова складові.

Буденна свідомість інтуїтивно виділяє в рамках національної картини світу тематичне поле *мовне питання в Україні*, що є певною когнітивною структурою і віддзеркаленням різних фрагментів людського досвіду – елементів національної картини світу. Серед багатьох чинників, що зумовлюють вектор сучасного розвитку України, мовне питання посідає особливе місце. Мову, як універсальний інструмент пізнання і самовиявлення особистості, як основний елемент колективного розуму народу, покладено в основу формування нації. За часів глобалізації і прогресуючого міжкультурного діалогу розуміння мови вийшло за межі суто лінгвістичних знань. Оскільки соціалізація людини відбувається в атмосфері саме національної мови, національних кодів і символів, національної концептосфери, націєтвірну функцію мови неможливо переоцінити.

Функціонуючи на індивідуальному та соціальному рівнях як засіб комунікації й інструмент когнітивного осмислення світу, мова акумулює і передає оцінну соціальну, культурно-історичну, національну інформацію та відтворює певну концептуальну картину світу. Мовне питання в Україні наразі є важливою складовою більш широкої проблеми – української національної ідентичності, позаяк багато хто вважає мову підґрунтям цієї ідентичності. Саме тому це питання «органічно» вплетене в обстоювання та відстоювання згаданої ідентичності українців.

Мовна ситуація в Україні наразі вважається досить складною з огляду на специфіку двомовності (багатомовності) сучасного українського суспільства, яку визначають поліетнічний та культурно неоднорідний склад населення.

Актуальні проблеми мовознавства

© Клименко Л. В., ledak@i.ua

Когнітивна організація концептосфери **МОВНЕ ПИТАННЯ В УКРАЇНІ** (на матеріалі читацьких коментарів) (Українською)

Ситуація диглосії – одночасне функціонування у суспільстві української та російської як двох домінуючих мов спілкування населення, породжує співіснування двох картин світу, відтворюваних національно-культурними уявленнями кожної з мовних спільнот. Наразі ця проблематика набула неабиякого громадського резонансу і дістала широкого обговорення в інформаційному просторі України.

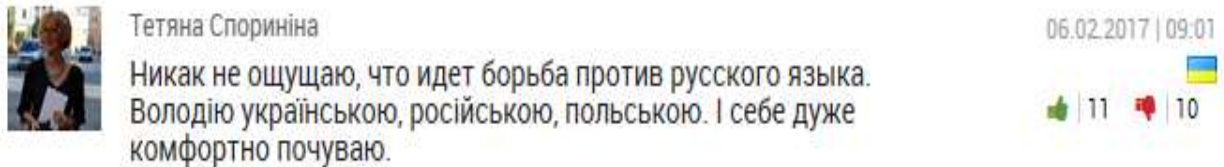
Відомий український письменник Сергій Жадан, літературні твори якого були відмічені численними національними та міжнародними нагородами, перекладені тринадцятьма мовами, що ствердило автора як одного з найвідоміших сучасних українських письменників, в інтерв'ю інтернет-виданню «Новое время» висловив упевненість, що в Україні йде боротьба проти російської мови, а не за українську. *"У нас відбувається боротьба не за українську мову, а проти російської. Така невелика підміна понять, а вона змінює фактично все"*, – сказав він (www.nv.ua, Жадан, №4, 2017).

За словами письменника, багато патріотів України, які говорять російською, опиняються в ролі вигнанців: *"Країна, яку вони підтримують, за яку вони борються і готові вмирати на фронті, раптом починає боротися з ними. Вони раптом опиняються в ролі людей, які повинні виправдовуватися і захищатися. Це не конструктивна позиція"* (там само).

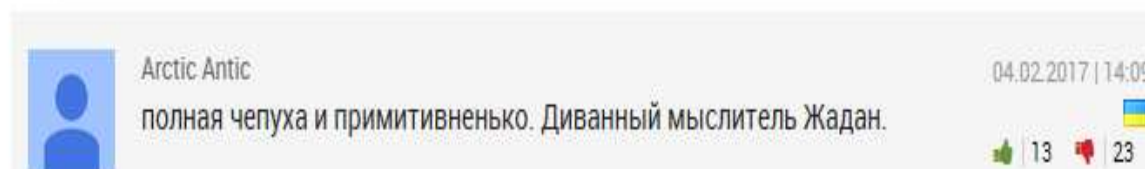
Жадан зазначив, що мовне питання – це козирна карта, яка дістається кожен раз з кишені, коли влада не може відповісти на соціальні або економічні виклики. *"І ось вже ніхто не говорить про збільшення мінімальної зарплати і тарифів, про зростання курсу долара, а всі розмірковують про те, чи будуть у нас мовні інспектори або не будуть. Так було при (президентові Вікторові) Ющенкові, при (президентові Вікторові) Януковичу, зараз і так буде далі, поки це питання не вирішать"*, – заявив письменник (там само).

Текст інтерв'ю, а згодом і читацькі коментарі до нього дають поштовх для подальшого обговорення. Оцінки користувачів мережі доповнюють інформацію основного тексту і виражають їхнє власне ставлення до заторкуваної проблематики. Кількість і багатоаспектність опублікованих коментарів до інтерв'ю (більше 100, до яких щодня додаються нові) сигналізують про неабияку актуальність питання про мови в Україні і зацікавленість читачів в участі в обговоренні. Тексти коментарів у лінгвістичному відношенні достатньо різноманітні, написані переважно в розмовному стилі. Вони не просто доповнюють основний текст, але й створюють особливий семантичний, психологічний та естетичний простір. Деякі коментарі взаємопов'язані і відтворюють досить розлогі сукупні тексти, містять аналітичні роздуми про різні аспекти мовного питання в Україні, а їхні базові смисли актуалізують концептосферу **МОВНЕ ПИТАННЯ В УКРАЇНІ**.

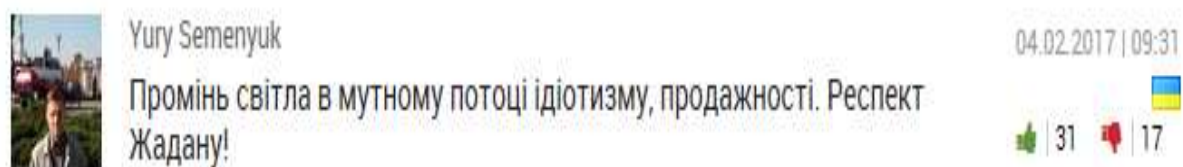
Загалом читацькі коментарі спрямовані на висловлення власної інтерпретації події й поданої про неї інформації і прагматично орієнтовані на виклик перлокутивного ефекту. Майже кожен текст містить оцінний компонент й аргументацію. Наприклад:

Інколи коментарі мають форму безапеляційної констатації і містять висловлення читачем власної негативної чи позитивної оцінки обговорюваного (прикладів такого безапеляційного висловлювання небагато):

або

Семантико-когнітивний аналіз інтерв'ю та читацьких коментарів до нього, представлений в роботі, проводився шляхом виокремлення й усвідомлення окремих смислів у межах тематичного поля *мовне питання в Україні*, актуалізованих у дискурсі досліджуваного медіатвору. Дискурсивний аналіз передбачав урахування особливостей мовних і концептуальних картин світу адресантів й адресатів (які можуть мінятися ролями) та їхню об'єктивацію мовними засобами. Було виокремлено основні семи ключових понять тематичного поля *мовне питання в Україні*, які складають семантичне ядро створюваних ним концептів.

Базовим онтологічним концептом і ядром досліджуваної концептосфери є мегаконцепт **МОВА**. Коментарі до інтерв'ю написано українською або

російською мовами, а вибір мови коментування призводить до умовного поділу читачів-коментаторів на дві групи. Для представників кожної з груп особливістю когнітивного змісту концепту **МОВА** є те, що він оформлюється як результат концептуалізації конкретної мови (або рідної, або мови спілкування). Когнітивні ознаки оцінного характеру в кореляції з концептами **УКРАЇНСЬКА МОВА**, **РОСІЙСЬКА МОВА** наскрізно присутні в текстах коментарів й утворюють **аксіологічну область** концептосфери **МОВНЕ ПИТАННЯ В УКРАЇНІ**. Когнітивні ознаки *своя мова*, *мова іншого* є мовними маркерами оцінних категорій *Свій-Інший*. Відносини у межах цих категорій мають різне змістове навантаження і що передбачають різні сценарії розвитку. У першому варіанті - це вороже сприйняття *Іншого (іншомовного)* як *Чужого*, коли прояви мовної інакшості інтерпретуються як такі, що несуть потенційну загрозу:

«чому українські ІТ фахівці на роботі продовжують розмовляти російською? Виявляється колеги, з якими місяцями розмовляв російською можуть і уміють говорити українською і охоче нею спілкуються😊 Нагадує старий анекдот: «Чому Ви прийшли на військову кафедру в штаних ймовірного противника?»

Наступний коментар демонструє сценарій взаємодії, коли *Інший (іншомовний)* не сприймається як чужий, тобто не є потенційно загрозливим:

«Українська – многими по советской еще традиции воспринимается как язык села, язык глубинки, в крайнем случае, язык Западной Украины».

Інколи такий *Інший (іншомовний)* може трансформуватися у *Свого* і позитивно сприйматися представниками спільноти «опонентів»:

«Оскільки російська культура стоїть на вищому рівні, ніж українська, то люди з творчими здібностями приєднуються до російської культури і, відповідно, мови».

Окрім цього є можливим ще інший варіант – нейтральне відношення, коли коментатор одночасно присутній у декількох соціальних вимірах і є включеним до різних каналів комунікації, завдяки чому його прийняття *Іншого (іншомовного)* є більш толерантним, як-от:

«коли людина поважає себе й свою мову, вона не стане наплюжити мову інших».

Наразі у науковій і громадській спільнотах поширеним є погляд на вибір мови спілкування як на символічний прояв консолідованості у складі певної соціальної групи, коли мова спілкування стає значущим фактором та навіть умовою її створення й існування. Так, французький соціолінгвіст Ф. Бланше зазначає, що вибір тієї чи іншої мови у межах певної спільноти або у

конкретній комунікативній ситуації стає певним маркером соціальної приналежності, проявом власної позиції [Blanchet, 2000].

В інтерактивному контексті досліджуваного медіатору вибір мови коментування є символічним маркером групи, адже нею відтворюються певні соціально та культурно марковані системи цінностей, віддзеркалюється груповий і створюється індивідуальний рівень соціальних значень. Використовуючи в інформаційному просторі ту чи іншу мову, віддаючи перевагу одній із конкурентних, коментатор сигналізує про власну приналежність до певної спільноти, намагається обстоювати свої ціннісні переконання. Так, один з коментарів до інтерв'ю може спонукати інших читачів до подальшого коментування, причому наступні репліки стосуються як самого інтерв'ю, так і коментарів до нього. Зав'язується діалог між читачами, кожен з яких продовжує спілкування власною мовою, тим самим маніфестуючи солідарність, або навпаки, демонструючи опозиційне ставлення до висунутого аргументу. Наприклад:

Nataliya Halas

Білоруси взагалі лягли під рус яз. І де тепер білоруська? Вона ж майже вмерла. На жаль.

04.02.2017 | 11:19

Дмитрий Хоботов

Чистейшее враньё. Там другая матрица. Это примерно как сказать: вон, северокорейцы легли под русский язык - все калякают по-русски, и где теперь Северная Корея? Вона ж майже вмерла. На жаль.
ИЛИ.... Люксембург ліг під російську та німецьку мову. І де тепер Люксембург? Вона ж майже вмерла Люксембург. На жаль.

04.02.2017 | 11:51

Дмитрий Хоботов

В Люксембурге, к слову сказать, ТРИ государственных языка, и он занимает ПЕРВОЕ МЕСТО ПО ВВП, по некоторым экспертным линиям.

04.02.2017 | 12:07

Филанкрот Ф

Хоботов, українська мова знищується, і її потрібно рятувати. Ви наводили приклад мансійської мови, та от: українську тягнуть до її рівня

04.02.2017 | 18:25

З прикладів очевидно, що питання, пов'язане з використанням російської мови на території України, автори коментарів трактують по-різному. Це

Актуальні проблеми мовознавства

© Клименко Л. В., ledak@i.ua

Когнітивна організація концептосфери **МОВНЕ ПИТАННЯ В УКРАЇНІ** (на матеріалі читачьких коментарів) (Українською)

ймовірно пов'язано з тим, що низку аспектів культури України висвітлювали в різні періоди за різних ідеологій, а також з тією обставиною, що питання російської мови в Україні широко використовується в сучасній політичній боротьбі і, як наслідок, їх по-різному висвітлюють різні політичні сили в українських та російських у засобах масової інформації.

Це є приводом для виділення **ідеологічної області** досліджуваної концептосфери **МОВНЕ ПИТАННЯ В УКРАЇНІ** з центральними концептами **МОВНА ПОЛІТИКА** і **МОВНИЙ ЗАКОН**. Оскільки мовна політика має відношення до сфери державної діяльності, є галуззю, системою поглядів і принципів, пропонованою владними структурами і контролюваною ними, актуалізація концепту **МОВНА ПОЛІТИКА** відбувається на основі такої когнітивної ознаки як *владність/державність*.

Історично склалося, що мовне питання в різних країнах здебільшого розв'язувалось на державному рівні і регулювалося мовною політикою. Так, наприклад, у Франції XVII століття кожен п'ятий зовсім не знав французької мови, а кожен четвертий не міг вести зв'язної розмови, тобто майже половина населення не володіла мовою своєї країни. Проте завдяки послідовній мовній політиці пуризму французька мова протягом XIX ст. утвердилася як єдина на всій території Франції й у всіх сферах суспільного життя. Внаслідок вдалої мовної політики відбулася консолідація суспільства, духовне та економічне зростання країни. Ця політична лінія зберігається в національній державній політиці й дотепер. Так, у законі про вживання французької мови, прийнятому Національними зборами і Сенатом Франції 4 серпня 1994 р., не тільки проголошується, що «французька мова як державна, згідно з Конституцією, є важливою складовою частиною самобутності і національного надбання Франції», а й встановлюються суворі санкції за ігнорування мови на території держави.

Когнітивна ознака *владність/державність* майже у всіх коментарях до інтерв'ю С.Жадана отримує експресивно-оцінну вербалізацію, здійснювану здебільшого у негативному контексті, як от:

«Дурню Ви, дідьку написали. Саме тому може питання завжди і консервувалося, що клептократичні українська влада боялася втратити частину електорату. А тому воліла нічого в країні не змінювати. І скажіть, нарешті, правду собі.»

Аналіз контекстних вживань демонструє у концепта **МОВНА ПОЛІТИКА** таку когнітивно-асоціативну ознаку як *насильницька/нав'язувальна діяльність*, вербалізована у наступному прикладі за допомогою лексем «*пригнічується*», «*намагаються русифікувати*»:

Alisa Bey

04.02.2017 | 23:40

Та навпаки.

Російськомовні люди намагаються русифікувати простір навколо себе завжди та всюди.

Скільки маю прикладів: люди переїжджають у Львів, живуть роками, але на українську НЕ переходять. І абсолютно не мають жодних проблем.

А тепер скажіть, якою мовою розмовляють у Києві? А люди, які приїхали з україномовних регіонів якою мовою починають там розмовляти? Отож-бо. Скажіть, яка мова переважає на телебаченні? У пресі? У нас що, раптово стало забагато української? Мені просто соромно за людей, які поширюють думку, що в Україні ніби пригнічується російська. Це ж цілковита БРЕХНЯ. Пригнічується якраз українська мова.

Або ж іще в іншому прикладі ознака *насильницька діяльність* реалізується за допомогою бінарної опозиції дієслів *знищувати* – *рятувати*: «Українська мова знищується, її потрібно рятувати».

Через семантичну опозицію вводяться до дискурсу концепти РУСИФІКАЦІЯ та УКРАЇНІЗАЦІЯ. Ці концепти містять виражені когнітивні етнокомпоненти, адже взаємодія (як конкурентна, так і рівноправна) між обома мовами внаслідок історико-культурної ситуації їхнього довготривалого співіснування зумовлює етносоціокультурне усвідомлення української мови у контексті її взаємовідносин з російською. З цієї причини концепти РУСИФІКАЦІЯ та УКРАЇНІЗАЦІЯ часто виступають у ролі об'єктів оцінки, коли коментатори апелюють до цінностей, з якими вони асоціюються.

«пытаться что-либо украинизировать можно лишь во время какого-то экономического и культурного подъема. При нынешней экономической ситуация волна украинства и патриотизма и ее элементы зачастую ассоциируются с неудачами власти и вызывают далеко не всегда положительные эмоции».

Аналіз контекстних вживань показав, що концепт УКРАЇНІЗАЦІЯ має когнітивну ознаку *боротьба*, адже нерідко об'єктивується у словосполученнях «жорстка українізація», «рішуча українізація»

У текстах коментарів до згаданих концептуально-тематичних сфер додається допоміжна концептуальна область *освіта/навчання/вивчення*, що інколи виконує об'єднавчу функцію між концептами *МОВНА ПОЛІТИКА* і *МОВА*:

Актуальні проблеми мовознавства

© Клименко Л. В., ledak@i.ua

Когнітивна організація концептосфери *МОВНЕ ПИТАННЯ В УКРАЇНІ* (на матеріалі читачьких коментарів) (Українською)

Кирилл Ковалев

04.02.2017 | 10:30

Сергей Жадан, а не кажется ли вам, что в этом кроется некое противоречие: патриот Украины не знает украинского языка? Более того, некоторые русскоязычные украинцы не хотят его учить. Встречается даже не просто нежелание выучить украинский язык, а агрессивное нежелание. Может в этом причина неприязненного отношения к ним, а не самому русскому языку? А если есть где-то перехлесты по отношению к русскому языку, то это неизбежно после длительной русификации и ничего в этом трагичного нет. Все со временем утрясется, украинский все равно начнут учить те, кто его еще не знает, русский займет свою нишу, но преобладать над украинским он больше не будет.

37 34

Особливе місце у коментарях посідає об'єктивація когнітивної ознаки *здатність до вивчення мови*, а її яскраве омовлення демонструють такі пасажі: *«природна нездатність російськомовних до вивчення мов. Російськомовні будуть кістками лягати, аби не вчити»*;

«Гарний приклад – Микола Азіров, який дуже старався, але ж ніяк не здужав».

В останньому коментарі автор застосовує *макаронізм* – «Микола Азіров» – лінгвістичний прийом, коли іншомовне слово або авторський вислів вживається із збереженням притаманних цьому слову чи висловлюванню іншомовних форми та вимови. Когнітивні особливості побутування макаронізмів в інформаційному просторі України заслуговують на особливу увагу та є **перспективним** напрямком для подальшого поглибленого дослідження.

Використаний дискурсивно-когнітивний підхід полягав у співставленні попередньо відібраних з текстів читацьких коментарів асоціативно-когнітивних ознак і базових смислів з урахуванням частотності їхньої актуалізації у загальному контексті. Застосування такої методології дало змогу здійснити спробу моделювання концептосфери **МОВНЕ ПИТАННЯ В УКРАЇНІ**, виділивши її ядро й основні області концептуалізації: ідеологічну, аксіологічну та етноспецифічну.

Концепт **МОВА** є ядерним елементом концептосфери **МОВНЕ ПИТАННЯ В УКРАЇНІ**, з яким решта концептів пов'язані асоціативно-когнітивними зв'язками. Наскрізно в тексті медіатору прослідковується «когнітивний контекст», що лежить в основі концепту **МОВА**, а мова виступає як інструмент когнітивного пізнання. Семантика досліджуваної концептосфери не обмежується контекстом національної мовної політики. Ідея етнокультурної маркованості концептосфери **МОВНЕ ПИТАННЯ В УКРАЇНІ** наскрізно простежується у коментарях у масовому апелюванні авторів до таких культурно релевантних явищ, як ментальність, національна ідентичність.

Література:

1. *Аристотель*. Политика // Сочинения: В 4-х томах. Т.4. М.: 1983. – С.467 – 474.
2. *Баженова Е.Ю.* Дискурсивные стратегии представления информации в новостных текстах британских СМИ (на материале качественных интернет-газет): дис. ... к. филол. наук. Благовещенск, 2014. 182 с.
3. *Белюсов К. И.* Модельная лингвистика и проблемы моделирования языковой реальности//Вестн. ОГУ. 2010. № 11 (117). С. 95.
4. *Гималетдинова Г.К.* О монологичности и диалогичности англоязычного читательского комментария // Филология и культура. 2012. № 3 (29). С. 30—34.
5. *Диалектика текста*: в 2 т.Т.1 / под ред . А . И . Варшавской. СПб . : Изд-во С . -Петерб . ун-та, 1999 . 328 с .
6. *Лихачёв Д. С.* Концептосфера русского языка // Изв. РАН. Сер. лит. и яз. 1993. - Т. 52. № 1. - С. 3-9.
7. *Поляков В. Н.* Когнитивное моделирование в лингвистике: Хроника 7-й Междунар. конф. // Вопр. когнитив. лингвистики. 2004. - № 2/3. - С. 119-123.
8. *Blanchet, Philippe.* Linguistique de terrain, méthode et théorie (une approche ethno-sociolinguistique). Rennes: Presses Universitaires de Rennes. - 2000
9. *Fauconnier G.* Mental Spaces. Cambridge : Cambridge Univ. Press, 1994.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

10. *Жадан Юрій.* Интерв'ю/ «Новое время». - №4 від 3 лютого 2017 року. Електронне видання. Режим доступу: <http://nv.ua/ukr/ukraine/politics/zhadan-u-nas-vidbuvajetsja-borotba-ne-za-ukrajinsku-movu-a-proti-rosijskoji-587361.html>

References:

1. *Arystotel'. Politika* // Sochynenyaya: V 4-kh tomakh. [Politics] T.4. M.: 1983. – S.467 – 474. (In Russ.)
2. *Bazhenova E.Yu.* Dyskursyvnye stratehyy predstavlenyya informatsyy v novostnykh tekstakh brytanskykh SMY (na materyale kachestvennykh internet-hazet): dys. ... kand. fylol. nauk. [Discursive strategies for presenting information in the high-quality British media] Blahoveshchensk, 2014.- 182 p. (In Russ.)
3. *Belousov K. Y.* Model'naya lynchvystyka y problemy modelyrovanyya yazykovoy real'nosty//Vestn. OHU [Modeling linguistics and modeling problems of linguistic reality]. 2010. # 11 (117). P. 95. (In Russ.)
4. *Hymaletdynova H.K.* O monolohychnosty y dyalohychnosty anhloyazychnoho chytatel'skoho kommentaryya // Fylolohyya y kul'tura [About the monologue and dialogic nature of the english-speaking reader's commentary].2012. #3 (29). P. 30-34. (In Russ.)
5. *Dyalektyka teksta: v 2 t.T.1* / pod red . A. Y. Varshavskoy . SPb [Text Dialectics] : Yzd-vo S . – Peterb. un-ta, 1999 . - 328 p. (In Ukr.)
6. *Lykhachev D. S.* Kontseptosfera russkoho yazyka // Yzv. RAN. Ser. lyt. y yaz. [Conceptosphere of the Russian language] 1993. - T. 52. # 1. - P. 3-9. (In Russ.)
7. *Polyakov V. N.* Kohnytyvnoe modelyrovanye v lynchvystyke: Khronyka 7-y Mezhdunar. konf. // Vopr. kohnytyv. Lynchvystyky [Cognitive modeling in linguistics]. 2004. - № 2/3. - P. 119-123. (In Russ.)
8. *Blanchet, Philippe.* Linguistique de terrain, méthode et théorie (une approche ethno-sociolinguistique). Rennes: Presses Universitaires de Rennes. - 2000
9. *Fauconnier G.* Mental Spaces. Cambridge : Cambridge Univ. Press, 1994.

Illustrative Material

11. *Zhadan Yuriy.* Interv"yu/ «Novoe vremya» [Interview]. - #4 vid 3 lyutoho 2017 roku. Elektronne vydannya. Rezhym dostupu: <http://nv.ua/ukr/ukraine/politics/zhadan-u-nas-vidbuvajetsja-borotba-ne-za-ukrajinsku-movu-a-proti-rosijskoji-587361.html>

Актуальні проблеми мовознавства

© Клименко Л. В., ledak@i.ua

Когнітивна організація концептосфери МОВНЕ ПИТАННЯ В УКРАЇНІ (на матеріалі читацьких коментарів) (Українською)